

a velünk rokon és barátságos érületű nemzetiségeknek munkaerejét is felhasználva, boldogítani tudnánk mindenkit, magunkat is, de másokat is?

Mindezek ma chimérák, t. képviselőház, ábrándok, melyekről gondolkozhat valaki — mit tudom — a Marmara tenger partjain, de itt a képviselőházban meg nem hallgatják, és egyáltalában komolyan figyelembe nem vették.

De vannak tényezők, melyeknek sürgős érvényesítése igenis a magyar állameszmének és a nemzetiségi eszmének is szolgálatára lehet. Én ma nem vagyok abban a helyzetben, hogy részletesen fejtegessem ezeket; de elsősorban kérve kérem a t. miniszterelnök urat: gondolják meg, hogy a katolikus autonómiák létesítése mit jelent a nemzetiségi kérdés szempontjából. (*Igaz! Úgy van! balfelől.*)

Én a katolikus autonómiának és mindenekfelett az állami és nem felekezeti oktatásnak vagyok, voltam és maradok őszinte híve. A katolikus autonómiában én a legmegbecsülendőbb kinszet abban látom, hogy annak a számtalan visszaélésnek, melyeket felekezeti cégér alatt üznek nemzetiségi érdekek szolgálatában, a katolikus autonómia megalkotásával találtassék meg az a cinozurája³, mely a jogegyenlőség révén ne tűrje meg a felekezeti anarchiának nemzetiségi célokra való kihasználását. Ne legyen több joga másnak, mint amennyit a katolikus autonómiának adnak, és akkor majd méltóztatik meglátni, hogy rövid idő alatt milyen nagy lépésekkel fog haladni a magyar asszimiláció a nemzetiségi területen.

De ahhoz, hogy a nemzetiségi kérdés megoldassék, első és egyetlen feltétel az, hogy a magyar nemzet kebelében még csak véleményeltérés se legyen. Annyi mindenféle veszély fenyegeti ezt a nemzetet és annyiféle oldalról, hogy akkor is gyengék vagyunk, ha mindnyájan egyetértünk...

K

1914 márc. 19

Ugron Zoltán munkapárti képviselő felszólalása a román paktum-tárgyalásokkal kapcsolatban adott miniszterelnöki válaszlól folyó képviselőházi vitában¹

Képv. Napló, 1910—15, XXIII. 164., 165—166., 166—168., 168., 169., 170—171. l.

Ugron Zoltán: T. ház! Bármennyire előrehaladott a vita, kötelességet vélek teljesíteni azzal, hogy felszólalok. Hiszen az ország keleti részében lakom, ahol a nemzetiségek számbeli többséget képeznek, abban az ország részben, amely külön történelmi múlttal bír, s e külön történelmi múlt alapján az itt jelenleg előtérben álló románajkúak bizonyos előjogokat kívánnak maguknak...

...Rövid lehetek azért is, mert nem kell a román kérdés histórikumával foglalkoznom. Mindaz, ami az oláhokkal 1848 előtt történt, elő lett itt adva. E tekintetben nagy elismeréssel kell adóznom gróf Bethlen István igen t. barátom szép összeállításáért, amint nem tagadhatom meg az elismerést Miháli Tivadar és Pop Cs. István képviselőtársamtól sem, akik az 1848 előtt történeteket igen objektíven és igen szépen tárgyalták. Természetesen meg kell emlékezni Mán Lajos

³ *Cinozúra (cymosura)*: zsinórmérték, vezérelv, irányelv (gör—lat.).

¹ Ugron Zoltán felszólalása előtt külön nemzetiségpolitikai polémiát folytatott Pop Cs. István és Polónyi Géza (Képv. Napló, 1910—15, XXIII. 153—158. l.). A román nemzetiségi képviselő tiltakozott az ellen, hogy Polónyi előző napi beszédében fejtegetéseit „históriaizálásnak”-nak mondta. Közli, hogy nem Jásziól idézte az 1849. évi nemzetiségi törvény szövegét („habár Jászi könyvéből idézni nem szégyen”), hanem Jancsó Benedek „A román nemzetiségi törekvések története és jelenlegi állapota” című munkájából; a szöveg egyébként előfordul Horváth Mihály „Magyarország függetlenségi harcának története 1848 és 49-ben” című művében is. — Tiltakozik az ellen, hogy Polónyi egy székelyek elleni állítólagos kitélt tulajdonítson neki, amikor ő csak azt mondta, hogy „jó derék ember nem megy telepesnek, csak a salakja”. — Polónyi az elmondottakra reflektálva kijelenti, hogy olyan képviselővel (é. Pop Csicsó) nem vitatkozik, „aki az 1849. július 29-ikén kiadott proklamációt, illetőleg egyezségi ajánlatot nemzetiségi törvény gyanánt hirdeti”. A továbbiakban ismét élesen támadja Pop Cs. Istvánt, amiért bírálta az erdélyi birtokosság életmódját, és fenntartja, hogy a román képviselő beszéde sérelmes a székelységre. — Pop Cs. István viszontválaszában újból elutasítja és ráfogásnak minősíti a hamis idézetek vádját. Hangsúlyozza, hogy román részről nem úgy szoktak válaszolni a feléjük nyújtott békejobbra, mint azt Polónyi állítja. Tanúsága ennek nemcsak a folyó vita, hanem az a tény is, hogy a románok kezdettől rokonszenvvel kísérték Tisza akcióját.

igen t. barátomról, sőt Désy Zoltán és Holló Lajos t. képviselőtársaimról is, akik szintén igen objektívek voltak a történeti részben. Azt hiszem, a magyarországi publikum, sőt még itt a házban is egyes képviselők csak hálások lehetnek azért, hogy ezek a t. képviselő urak módot nyújtottak nekik ahhoz, hogy a kérdés történeti részével végre egyszer alaposan alkalmuk volt megismerkedni, mert hiszen csak természetes, hogy az a viszony, amely az erdélyi magyarság és a nemzetiségek között fennáll, [a] történeti múlttól nem választható el.

T. ház! Ezek után áttérhetek az egyes képviselő uraknak a vitában elhangzott nyilatkozataira, ami körülbelül ki is fogja meríteni felszólalásom tárgyát.

Polónyi Géza igen t. képviselőtársammal nem foglalkozom, mert ő négy órán át igen sok érdekes dolgot összemondott, de úgy vagyok az ő beszédeivel, mint a tudományos regényekkel (*Halljuk! Halljuk! jobbfelől.*), hogy ti. ha regényt olvasok, untat a tudomány, ha tudományt akarok tanulni, nem hiszek a regénynek. (*Derűtség jobbfelől.*) Úgy látom, hogy Polónyi Géza igen t. képviselőtársamnak az a vitatkozási modora, hogy amint egy írás az ő kezében van, az rögtön okmány; ellenben mielőtt más kezében van, csak proklamáció, ha mindjárt törvény is. (*Derűtség jobbfelől.*) Én tehát csak azért térek vissza az ő beszédére, mert osztozom Désy Zoltán igen t. barátom azon véleményében, hogy a nemzetiségekkel szemben tanúsítandó méltányossági elvből folyik, hogy még akkor is elmondjuk az igazat, ha az egy nemzeti ember javára van. (*Helyeslés jobbfelől.*) . . .

. . . Egy annyi rutinnal bíró parlamenti szónok, mint Polónyi Géza igen t. képviselőtársam, megtehetné azt, hogy itt olcsó sikerekre ne vadásszék, s amikor mi komolyan tárgyalunk a képviselőházban egy komoly kérdést, amikor mindenikünknek örülnünk kell azon, hogy ez a tárgyalás bizonyos objektív alapon folyik, akkor ne kicsinyelje le egy nemzeti képviselőtársát azzal, hogy annak beszédét és az abban felhozott érveket froclizásnakne vezi. (*Úgy van! jobbfelől.*) Frocliztak ők ketten egy tárgyaláson Eötvös Károllyal, rátaláltak egymásra, és én úgy tudom, hogy ebben a versenyben nem Polónyi Géza t. képviselőtársam vitte el a pálmát. (*Derűtség jobbfelől.*)

Foglalkozik az erdélyi szász szörványokon jelentkező elrománosodás jelenségével. Fontosnak tartja, hogy szászok és magyarok között mindenféle nemzeti sűrűdésnek elejét vegyék.

. . . Különbösen el kell hogy ismerjem, hogy az eddig felállított nemzeti programokkal szemben határozott haladás van abban, amit Miháli képviselő úr azokban a pontokban felállított. Reflektálni kívánok azonban a 6. és 7. pontra, amely a közigazgatás és a bíróságok nyelvéről szól. Ugyan a miniszterelnök úr ezen a téren maga bizonyos magvarázatokba bocsátkozott, amelyeknek teljes jogosultságát elismerem, de a 6. és 7. pont úgy, ahogy Miháli igen t. képviselőtársam elmondta, ha ő nem mondja is ki, de magában foglalja a föderációt. Abban pedig, hogy itt mi nyelvterületekre osszuk az államot, szintén éppúgy a negáció terén állunk valamennyien, mint az unió kérdésében: erről nem is tárgyalunk.

A 9. pont a telepítési és birtokpolitikai kívánságokról szól. Erről lesz alkalmam beszélni, mikor Bethlen István t. képviselőtársamnak fogok válaszolni.

A 10. pont azt foglalja magában, hogy vizsgáltsuk meg azokat a tisztviselőket, kik a románajkú polgártársakkal lesznek hivatva érintkezni. A miniszterelnök úr a legnagyobb jóindulatot tanúsította ezzel szemben, és a lehető legtöbb garanciát nyújtott arra, hogy neki is az a törekvése, hogy a nemzetiségek olyan tisztviselői kart kapjanak, mely nyelvüket érti. De, engedelmet kérek, azt már csak nem hiszik, hogy mi a nemzetiségeknek külön vizsgálával készítsünk elő tisztviselőket? Ez megint egy keresztülvihetetlen pont.

A 11. pont a hatvan oláh kerület kérdése.

Engedelmet kérek, ami engem ezekre a padokra hozott, az az volt, hogy én bizonyos voltam benne, hogy ha én a t. miniszterelnök úr háta mögé ülök, nem lesz hatvan román kerület, hogy ezt a kívánságukat el nem fogadom, az egészen bizonyos. Erre a kérdésre különben még visszatérek, amidőn a polémiát Bethlen István képviselőtársammal veszem fel. Jelenleg egyebet erről nem mondhatok.

Egy másik dolog az, hogy ők egyéb kívánságok mellett az 1868:XLIV. tc. végrehajtását követelték. Itt most az egyszer minden köntörfalazás nélkül megkapták az őszinte választ a miniszterelnök úrtól, hogy igenis, annak egy része már fenn sem áll, mert más törvények eltörölték, és annak valamennyi olyan részét, amely az idők tanúsága szerint a magyar államiség rovására megy, nem fogja végrehajtani. Citalhatták itt Eötvöst, citalhatták Deákot, de azóta sok idő telt el, a tanulságok egészen mások, mint ahogy azok remélték, és a miniszterelnök úr mai álláspontja

teljesen jogosult. A magam részéről csak csodálkozom azon, hogy akadt a túloldalról ember, aki ebben hibát látott, sőt ezt vissza is utasította...

Gr. Bethlen István beszédével foglalkozva Ugron Zoltán kijelenti, hogy Tisza nem rekesztette be a telepítési akciót. — Elvárta volna Bethlentől, „hogy útját állja, ha ereje van hozzá, annak a féktelen agitációnak, amely Erdélyben lefolyt” — éppen a Tisza-féle román paktum-tárgyalások idején. Ugyanakkor figyelmeztet arra, hogy a porosz telepítések is kudarcot jártak, s a telepítési ankét is elismeri: a 100 ezer telepesből 30 ezer „migráló”, elvándorló, kallódó és koldus elem lett. „... A magyar fajnak — mondotta — nem barátja, aki ezt akarja...” Végül kéri, hogy a nemzetiségi nyelvek tanítása kérdéscében a miniszterelnök menjen el odáig, hogy „a nemzetiségi vidékeken a magyar iskolákba a nemzetiségi nyelv tanítását kötelezőleg felvegyük”. Sajnálja, hogy a részletkérdések útvesztőjében annyi félreértés támad — a megegyezés rovására. Ezért — bár a tárgyalás „egyelőre lezárult” — bizonyos javulást lát, s a magyar államoszme feladását semmiben nem tapasztalja. Ezért örömmel veszi tudomásul a miniszterelnök választát.

A paktumvitának ezen a napján az ellenzéki tábor újabb érveket hoz fel annak bizonyítására, hogy a megegyezésnek nem voltak meg a feltételei. Gr. Esterházy Mihály (Képv. Napló, 1910—15, XXIII. 171—177. l.) a Mihali által ismertetett román pontok utolsó (11.) pontjával foglalkozva rámutat arra az ellentmondásra, ami a román nemzeti párt eredeti választási programja és a paktum során követett taktika között fennáll, amikor is a kilátásba helyezett mandátumok kedvéért lemondtak az általános választójogi harcról. Éppígy jellemzőnek tartja azt is, hogy a román felszólalóknak szavuk sem volt a többi nemzetiségi ügyében, de a román nemzetiségi sajtó kérdésével sem foglalkoztak. — Bizalmatlan a szereplő román tárgyaló felekkel szemben, akiknek — szorinto — jelentős nemzetiségi bank-érdekeltségük van. „A román középosztállyal való szövetkezés nem biztosítja a nép jóindulatát.” — A miniszterelnök választát nem veszi tudomásul. — *Sághy Gyula* ugyanakkor interpellációt intéz Tiszához, van-e tudomása arról, hogy a Liga Culturală márc. 29-re Bukarestbe összehívott nagygyűlésén mind a paktum-tárgyalásokkal, mind az új választási törvénynek a románokat érintő részével foglalkozni kíván. — *Tisza* válaszában a kérdést romániai belügynek jelenti ki, melyre nézve véleményt nem nyilvánít. — Jóllehet a Ház többsége elfogadja a miniszterelnöknek az interpellációra adott választát, az interpelláció kötségekívül befolyásolta a közeledés esélyeit. (L. Képv. Napló, 1910—15, XXIII. 178—180. l.) — Nem segítette ezt elő *Damian Vazul* román nemzetiségi képviselőnek ugyancsak a márc. 19-i ülés folyamán elhangzott, egyébként igen mértéktartó felszólalása sem. (Uo., 159—164. l.) *Damian három* „motivumot” említ, amelyek lényegesen hozzájárultak a tárgyalások megghiúsulásához. Ilyenek a 42 román többségű választókerületnek az új választási törvény következtében 27-re csökkenése, Tiszának az 1868. évi nemzetiségi törvény fontos szakaszaival (17., 27. §§.) és általában a törvény egészével szemben tanúsított állásfoglalása. Az említett 17. §-t annál kevésbé lehetett kifogásolni, hiszen az Eötvös-féle népiskolai törvény (1868:XXXVIII. tc.) 58. §-a is kimondja, hogy „minden növendék a maga nyelvén nyerjen oktatást, amennyiben az a községben divatozó nyelvek egyike.” — Végül harmadik motivumként szembeállítja Tisza kívánságával — hogy ti. a nemzeti komité új alapa helyekedjék — azt a kijelentését, hogy az 1907:XXVII. törvénycikk módosításához nem járul hozzá, ami ismét ellentétben áll az 1868. évi népiskolai törvény rendelkezéseivel. — A Mihali-féle határozati javaslatot elfogadó román nemzetiségi képviselő kijelenti: a román tárgyaló fél is sajnálja, hogy a tárgyalások nem vezettek eredményre. „*A suum cuique* elve szerint meg kell adni mindegyiknek azt, ami őt illeti, ami az övé. Csak így jöhet létre a clara pacts” — fejezi be érvelését *Damian Vazul*.

L

1914 márc. 20

Vajda Sándor román nemzetiségi képviselő beszéde a román paktum-tárgyalásokkal kapcsolatban adott miniszterelnöki válaszról folyó képviselőházi vitában

Képv. Napló, 1910—15, XXIII. 183., 190—191., 193—194., 195. l.

Vajda Sándor: T. ház! Mindenekelőtt kötelességemnek tartom pártom nevében kijelenteni, hogy a kormány között és közöttünk paktum nem jött létre, sem nyilvánosan, sem pedig titokban. Ezt kijelenteni kötelességünk azért, mert nem akarnak elnémulni azok a hangok, sem a sajtóban, sem pedig itt a képviselőházban, amelyek arról beszélnek, hogy a kormány között és közöttünk titkos paktum keletkezett.

T. ház! Ha egyáltalán titkos paktumról szó lehetne, akkor nekünk állna érdekünkben, hogy az közzétesse a nyilvánossággal, hogy ezáltal obligóba kerüljön a kormány, hogy így reményünk lehessen arra, hogy megkapjuk a kormánytól mindazt, amire kötelezte magát. De hogy mi a kormánnyal ilyen titkos paktumra léptünk volna, azt azok a szónokok, akik ezt felvetették, semmivel sem tudták indokolni. (*Igaz! Úgy van! jobbfelől.*)